

Лозицький Максим Павлович
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
факультет підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності,
здобувач вищої освіти*
Науковий керівник –
Новицька Ія В'ячеславівна,
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
кафедра гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
викладач*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬСТВА У ПЕРІОД ЗМІН ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО ЖИТТЯ

Протягом усього шляху історичного та соціально-політичного розвитку Україна не раз переживала перехідні кризові етапи. Вони виступали своєрідними бар'єрами, непростими випробуваннями, перед здобуттям незалежності. Тут можна згадати, зокрема, Національно-визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького 1648–1657 рр., революційні події 1917–1921 рр., знамениті політичні дійства періоду Перебудови в Радянському Союзі 1985–1991 рр. тощо. Після здобуття довгоочікуваної незалежності, проголошеної у Верховній Раді 24 серпня 1991 р., почали формуватися перші зародки українського демократичного громадянського суспільства як основного показника гуманізму та верховенства права. Безумовно, це сприяло поліпшенню державно-правового життя вже незалежної молодої країни. Але цей процес був певною мірою загальмований, а згодом і відтермінований кризовими соціально-політичними та економічними явищами в державі, а також певними соціальними неврозами та розладами.

Проблеми соціально-психологічних особливостей суспільства у період змін державно-правового життя розглядалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Вони досліджували це питання через призму поняття *соціального порядку*. За визначенням українського соціолога В. І. Тарасенка, соціальний порядок – «це такий стан відносної врівноваженості, стабільності, збалансованості соціальних відносин, дієвості норм у суспільстві, що задає індивідам певні моделі поведінки поза сферою державно-правових і виробничих зв'язків і відносин» [1, с. 168].

Треба відзначити, що перехідні періоди в державному розвитку будь-якої країни супроводжується кризовими явищами. Ці явища обумовлені: створенням нових соціальних порядків, які несуть за собою масову дезадап-

тацію; важкістю самоідентифікаційних процесів; невизначеністю або різкою, часто негативною зміною соціального статусу, цінностей та мотивації особистості. Усі перелічені компоненти дезадаптації є *соціальною аномією*. В її основі лежить невизначене, хитке, перехідне соціальне становище, в якому опинилося суспільство в результаті руйнування та докорінної зміни однієї і спроби сформуванню іншої соціально-політичної, економічної, ціннісної системи. У соціологічному тлумаченні соціальна аномія – неодмінна складова і наслідок глибинних соціальних змін [5, с. 736].

Український соціолог Н. В. Паніна розробила власну методологію українського моніторингу, запропонувавши наступні її компоненти:

- 1) *аномійна деморалізованість*, яка пов'язана зі стабільністю ціннісно-нормативної системи суспільства;
- 2) *національно-ізоляціоністські установки*, що дають можливість оцінити спрямованість ціннісних орієнтацій на відкритість або закритість суспільства;
- 3) *соціальний цинізм*, котрий характеризує ставлення людини до прийнятих в суспільстві соціально-етичних норм поведінки;
- 4) *життєва задоволеність*, що є інтегральною оцінкою людьми свого життя у минулому, теперішньому і майбутньому;
- 5) *тривожність*, яка дає змогу судити про психофізіологічні основи морально-психологічного стану [3, с. 26–27].

В пострадянському українському суспільстві аномія стала тотальним і затяжним соціальним явищем. Основними характеристиками цього перехідного періоду є:

- 1) злам звичних, порівняно стійких соціальних зв'язків і відносин;
- 2) масова фрустрація (сукупність негативних психологічних реакцій у відповідь на недосягнуту мету та/або певні очікування);
- 3) деформація колишньої системи суспільно значущих цінностей;
- 4) серйозна криза нормативно-правової свідомості [2, с. 17–18].

З медицини відомо, будь-який живий організм не може нормально функціонувати без належної роботи його складових елементів, тобто органів, тканин, клітин та їх органел. На тлі цієї аналогії, вважаємо, що соціально-психологічні проблеми суспільства починаються із виникнення тих чи інших психологічних криз, деформацій у окремої людини як соціально-біологічної істоти з усіма тими рисами, що індивідуалізують її на тлі інших.

Оскільки людина істота соціальна, вона безперервно знаходиться в певному комунікативному взаємозв'язку з її оточенням. Через цей взаємозв'язок на основі власних не завжди об'єктивних суджень щодо становища в країні вона може психологічно заражати, нав'язувати своє невдоволення, фрустрацію, депресію іншим членам суспільства, а ці члени суспільства – суспільству загалом. Завдяки цьому проблеми однієї людини передаються іншим. Але ця гіпотеза є відносною, тому що, скажімо, вірус психологічного невдоволення та депресії може вражати лише нестійких членів суспільства: молодь,

людей похилого віку, осіб зі слабкою психікою та ін.. Тому не випадкового російський соціолог та психолог Б. Д. Карвасарський зазначає, що викривлення соціального сприйняття виникають як результат конфліктної самооцінки людини, яка неадекватно реагує на певні зміни в суспільстві. Вся її увага зосереджується не на розв'язанні реальних проблем, а на збереженні уявлень про значущість свого «Я» як у власних очах, так і в очах оточуючих. Учений при цьому припускає розповсюдження даного викривлення від одного індивіда до групи індивідів, що призводить до розповсюдженості соціальної аномії Особливості соціуму у період змін державно-правового життя включають у себе комплекс соціально-психологічних реакцій в суспільстві, які спрямовані на адаптацію до нових умов життя [4, с. 192].

Отже, підсумовуючи, можемо констатувати, що будь-яка країна протягом свого розвитку не раз переживала перехідні кризові етапи, обумовлені створенням нових соціальних порядків, котрі включають в себе: масову дезадаптацію, важкість самоідентифікаційних процесів, невизначеність або різку, часто негативну зміну соціального статусу, цінностей та мотивації особистостей. Викривлення соціального сприйняття є результатом конфлікту при самооцінці людини, неадекватно реагуючої на певні зміни в суспільстві.

Бібліографічні посилання:

1. Головаха, Е. Соціальне божевілля: історія, теорія і сучасна практика / Е. Головаха, Н. Паніна. К. : Абрис, 1994. 168 с.
2. Паніна, Н. В. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття і морально-психологічний стан в умовах тотальної аномії / Н. В. Паніна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2001. №1. С. 5–26.
3. Паніна, Н. В. Фактори національної ідентичності, толерантності, ксенофобії й антисемізму в сучасній Україні / Паніна Н. В. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2005. № 4. с. 26–46.
4. Практичний посібник лікаря-психіатра / Під ред. Г. Воронцова і А. Відренко. К.: Здоров'я, 1981. 192 с.
5. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / уклад. В. І. Волович, В. І. Тарасенко, В.М. Захарченко та ін., за ред. В. І. Воловича. К. : Укр. Центр духовної культури, 1998. 736.